

Idet jeg allerførst takker for indbydelsen til at tale ved denne lejlighed, beder jeg på forhånd bemærket, at jeg er her som „reserve“, og hvad jeg har at berette om alene stammer fra 8 års medarbejderskab ved to almindelige danske landsbykirkegårde og 4 års tilknytning til den ret store købstadskirkegård her i Rønne. Meget af, hvad jeg har at berette, vil derfor uden tvivl være både almindeligheder og selvfølgeligheder for mange af de tilstedeværende specialister.

Må jeg indledningsvis motivere titlen til dette foredrag? – det er vel uden videre klart for alle, – som det tydelig nok var det for vore forfædre i oldtiden, – at kirkegården – gravpladsen er en samfundsmæssig opgave. Ligeså sikkert kan vi i vort land henvise til en både levende og virksom tradition, der med direkte navnesammenhæng viser, at kirkegården også er forstået som en kirkelig opgave. Endelig hvad det „praktiske“ angår, har nogle tænkt som så: „Hvad mener han med „praktisk“ i denne forbindelse“, og andre har måske ligeså karakteristisk tænkt: „Hvad er det andet end netop „praktisk“!“ – Og her vil jeg da gerne indledningsvis konkretisere ved at fremhæve, at det „praktiske“ i denne forbindelse især vil omfatte de organisatoriske og administrative forhold.

Hermed er vi, om jeg ser ret, allerede langt inde i kirkegårdens – til tider næsten paradoksale – problematik, som bl. a. viser sig deri, at vi alle har en stærk og sikker opfattelse af, at kirkegården er „en fredfyldt plet“, men alt for få gør sig samtidig klart, at kun meget få andre arealer kan henvise til en større omsætning pr. tønde land, og at „de dødes have“ fuldt ud afspejler samtiden, det være sig: økonomisk og arbejdsmæssigt eller alment kulturelt, d.v.s. i dag: velstandsmæssigt.

Erkender vi disse forhold, – og det gør vi klogt i for ikke at snyde os selv, – må den „praktiske“ og altså den organisatoriske side af kirkegårdsvirksomheden allerførst tiltrække vor opmærksomhed, og dette især for det store flertal af kirkegårde: alle de mange, mange gamle kirkegårde. Her har netop de traditionelle rolige og stilfærdige forhold, som gennem så lange tider har præget udviklingen, alt for længe medvirket til at tilsløre, (naturligvis ikke i nogen ond hensigt), at virksomheden selv på den lille landsbykirkegård i dag er af et endda meget betydeligt omfang, når de samlede aktiviteter tages i betragtning. Dette må uundgåeligt føre med sig, at „vi“, – det vil i denne sammenhæng sige de kommunale og kirkelige styrelser, – må gøre noget virkeligt alvorligt ved hele dette arbejdsområde og ikke fortsat slå os til tåls med, at de ordner sig selv. Det skal sandelig heller ikke blot være en sentimental henvisning til de mange dybe og oprigtige følelser, der forbindes med dette sted, der skal bevæge til vågen og effektiv indsats. Det må være en klar erkendelse af, at der til ledelsen af en kirkegård er henlagt varetagelsen af en meget betydelig og fra år til år mere og mere omfattende servicevirksomhed, der samtidig i det lokale plan hviler på et praktisk taget uindskrænket monopol! Dette igen modsætningsfyldte forhold stiller ganske klart mange og store krav netop til den administration og organisation, der på tilfredsstillende måde skal kunne varetage kirkegårdens ledelse og daglige virksomhed.

Uden at det er muligt her nærmere at beskæftige sig mere udtømmende med disse spørgsmål, må det dog anføres, hvorledes disse forhold nødvendigvis peger hen mod en „demokratisk“ og „forbruger-venlig“ styrelse, som virker ud fra et uantasteligt „non-profit“ grundlag (– tanken om kirkegård som privatforretning vil vel forekomme 99,9 % af den danske befolkning ligeså urimelig som utiltalende!). Samtidig må denne samme styrelse er-

Kirkegården

**- en praktisk,
en samfundsmæssig
og en kirkelig opgave**

718

*Af sognepræst Jørgen Fabricius,
Rønne.*

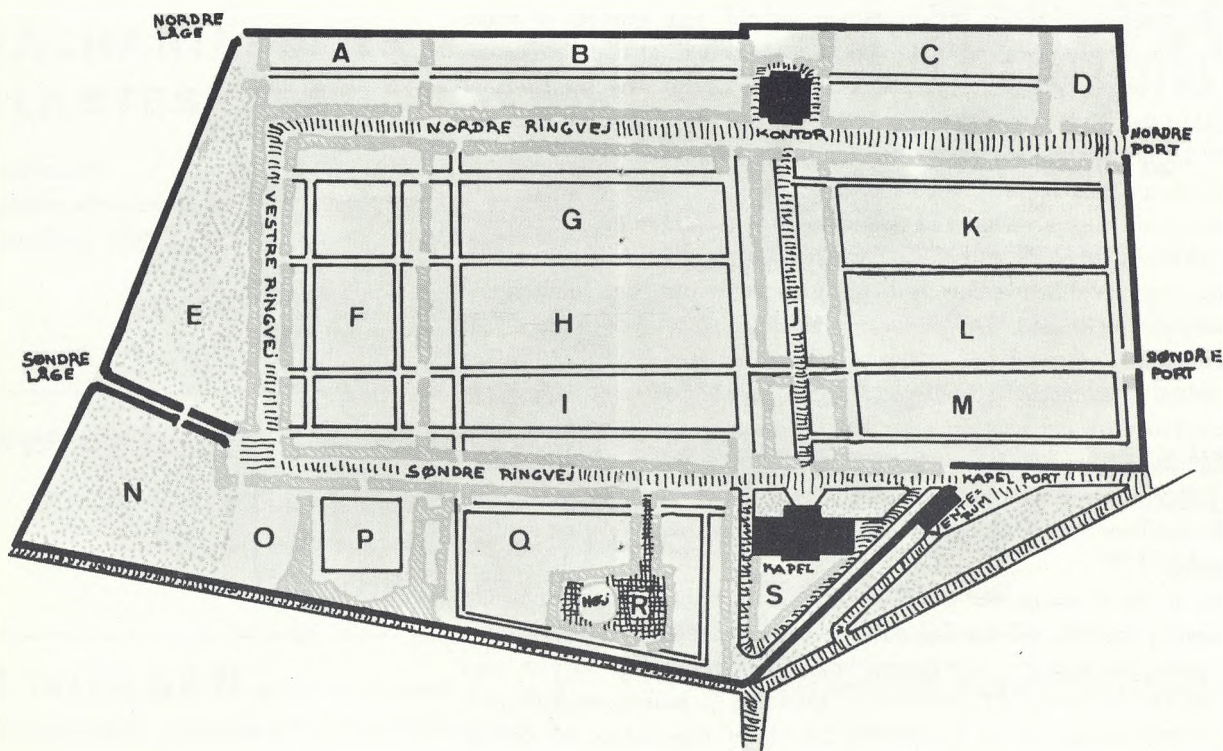
Ved Foreningen for Kirkegårdskulturs
årsmøde d. 17. juni i Rønne holdt
pastor Fabricius følgende foredrag.

kende for sig selv og for sine medarbejdere – i ethvert plan – det stadig voksende krav på faglig dygtighed og virkelig kendskab til det, man giver sig af med, som i dag mødes overalt og ikke mindst på disse områder bør tilgodeses, så langt det overhovedet er muligt. Det er allerede nævnt, hvorledes kirkegårdsråden er reelt besiddet af et monopol, og iøvrigt frem for alt skal være en service-virksomhed, henvises der nu desuden til den nødvendigvis mangeårige turnus (fredningstid m. m.) og til den ofte forholdsvist kortvarige funktionstid, mange vil få i kirkegårdenes bestyrelser, er det klart, at mange af de krav, som kendes fra anden virksomhedsledelse, bliver betydeligt skærpede, når vi bevæger os ind på kirkegårdens område.

De retningslinier, som opstilles for en kirkegårdsledelse, må af de just anførte grunde tilgodeses i hvert fald følgende tre meget fordringsfulde krav! De skal være vidtskuende, for i så stor udstrækning som muligt at kunne imødekomme den fremtidige udvikling, og samtidig skal de også gerne være gennemskuelige, for at såvel „publikum“ som de skiftende medlemmer af kirkegårdsledelsen ubesværet kan tilegne sig de grundlæggende principper, endelig skal sådanne grundregler også være så rummelige, at de ikke føles som spændetrøjer for dem, som skal føre virksomheden videre, (der skal også gives efterfølgerne lejlighed til at „forsire“. Endnu må også to andre forhold af lidt anden art tages i betragtning, når sådanne grundlæggende synspunkter anlægges. Det kan ikke nytte at presse kravet til arbejdsindsatsen, – det være sig i ledelse, på kontor eller i marken – så højt op, at efterfølgerne på forhånd „taber pusten“, og ligeledes må det iagttages, som måske noget af det allermest afgørende: *egnens og stedets tradition bør tilgodeses mest muligt og længst muligt*; her kan vi med glæde konstatere en nylig tilkommen tendens til ikke længere at være så skarptskåret og renliniet „eksklusiv“ og i stedet forstå værdierne ved en mere „inklusiv“ holdning.

Fig. 42.
Oversigtsplan for Rønne kirkegård.
Udarbejdet på grundlag af de kort, arkitekt Sv. O. Roloff-Nielsen udarbejdede for den i januar 1949 fremlagte reguleringsplan.

Vi beder Dem forstå at disse forandringer selvfølgelig alene foretages ud fra ønsket om at indpasse også dette gravsted i den samlede løsning som uden tvivl alle vil påkomme når den til sin tid er lykkeligt virkeliggjort. Vi beder Dem hertil huske at vi naturligvis både af økonomiske og af arbejdsmæssige grunde kun er interesserede i at begrænse disse arbejder til det mindst mulige men at vi på den anden side heller ikke kan gå i gang med dette ligeså nødvendige som omfattende arbejde uden at være fast besluttet på at søge det gennemført så liget korrekt og helt konsekvent. De må da i denne forbindelse især bemærke at vi intet ønsker at foretage os uden om Dem og at alle ændringer naturligvis vil blive foretaget med størst mulig hensyn og hensyntagen og i fuldstændigste overensstemmelse med gældende love og vedtægter til hvilke vi selvfølgelig stadig må både henvise og om nødvendigt også støtte os.

Må vi bede Dem omhyggeligt sætte Dem ind i det forslag som vi her sender Dem idet denne fremgangsmåde foreskommer at give den eneste nogenlunde overkommelige mulighed for virkelig at orientere de mange hundrede gravstedsejere. - Kan De med det samme tiltræde overenskomsten beder vi Dem snarest - og senest inden 8 dage - sende den underkrevne overenskomts-genpart tilbage i den her vedlagte og franke-ede svarkuvert. - Har De ændringsforslag beder vi Dem notere disse og skulle De ønske videre forhandling da lad os det vide så hurtigt som overhovedet muligt - og senest inden 8 dage - for at vi kan forsøge ved fælles hjælp at nå en for alle parter helt tilfredsstillende løsning.

Med venlig hilsen og - speciel tak for hurtigt svar!

.....
Kirkegårdsværge Tml. f. kirkegårdsudvalget

.....
Tml. f. menighedsrådet .....

Fig. 43.
Skrivelse til gravstedsejere angående forandringer ved gravsted som følge af kirkegårdens regulering.

.....
.....
.....
For snart 20 år siden lod menighedsrådet to meget dygtige kirkegårdsarkitekter udarbejde en samlet reguleringsplan for hele Rønne kirkegård. Mange forskellige forhold har imidlertid bevirket at dette omfattende arbejde delvist har hvilet indtil nu.

Dels for at medvirke til en forænkling af den store kirkegård så den allerede om få år kan fremtræde smukt og værdigt og dels af rent økonomiske og administrative grunde er det imidlertid nu bydende nødvendigt at søge reguleringen gennemført i løbet af den kommende 20-årsperiode.

Under den meget tidskrævende gennemgang ikke blot af kirkegårdens forskellige afdelinger men af hvert enkelt gravsted og endda hver enkelt gravplads er vi nu nået til det gravsted som ifølge optegnelser i kirkegårdens protokol er tilskrevet Dem. Efter nøje at have gennemgået alle de mange forskellige forhold som naturligvis må tages i betragtning ved et sådant arbejde henvender vi os nu til Dem og samtidig til et meget stort antal andre gravstedsejere som har fået tilskrevet gravsted på samme afdeling af kirkegården idet vi håber på at alle vil samarbejde med os i bestrebelsen på at gøre Rønne kirkegård både så smuk og så arbejdsmæssigt set praktisk som muligt.

I den medfølgende "REGULERINGENS OVERENSKOMST" har vi efter bedste evne søgt så nøjagtigt og omhyggeligt som muligt at redegøre for de foranstaltninger og forandringer som det efter vort skøn er nødvendigt at regne med i forbindelse med reguleringen af netop Deres gravsted.

Genpart: returneres i underskrevet stand

REGULERINGENS OVERENSKOMST
vedrørende gravsted nr. .... (sml. nr. ....)
som ved brug er/var fredet indtil d. .... / ..... 19.....
og ved forudbetaling lejet indtil d. .... / ..... 19..... :

§ 1: Ligesom alle andre gravsteder på kirkegården betragtes gravstedet for "lukket" fra 1. juli 1966 og nye begravelser eller hensættelser af urner kan kun ske efter at regulering er foretaget overensstemmende med denne overenskomst eller at det i hvert enkelt tilfælde er godtgjort at benyttelsen ikke vil hindre reguleringens gennemførelse på nogen måde.

§ 2: Gravstedet betragtes pr. 31/12, 19..... som hjemfaldet til kirkegården og vil ikke kunne fornyes / men vil efter regulering kunne fornyes (om evt. forbehold se § 6).

§ 3: Det regulerede gravsteds længde er ca. .... cm og dets bredde ca. .... cm.

§ 4: Ved reguleringen forskydes gravstedet ca. .... cm mod øst/vest og ca. .... cm mod nord/syd i forhold til det nuværende.

§ 5: For at tilvejebringe bekvem adgang til gangsti drejes gravstedets anlæg ved reguleringen en kvart/en halv omgang i forhold til det nuværende.

§ 6: Særlige bestemmelser: .....

§ 7: Gravstedsreguleringen søges afsluttet pr. .... / ..... 19.....

§ 8: Af rent praktiske grunde vil arbejdet med gravstedets regulering blive foranstaltet af kirkegården under kirkegårdsværgens ledelse og ansvar, og udgifterne vil blive fordelt med .... % men dog højst kr. .... til gravstedsejeren og restbeløbet dækkes af kirkegården.

§ 9: Gensidig orientering udover denne overenskomst anses ikke for nødvendig såfremt intet ekstraordinært indtræffer.

Således tiltrådt med virkning fra den ..... 196.....

.....
(gravstedsejerenes underskrift) (kirkegårdsværgens underskrift)

REGULERINGENS OVERENSKOMST
vedrørende gravsted nr. .... (sml. nr. ....)
som ved brug er/var fredet indtil d. .... / ..... 19.....
og ved forudbetaling lejet indtil d. .... / ..... 19..... :

§ 1: Ligesom alle andre gravsteder på kirkegården betragtes gravstedet for "lukket" fra 1. juli 1966 og nye begravelser eller hensættelser af urner kan kun ske efter at regulering er foretaget overensstemmende med denne overenskomst eller at det i hvert enkelt tilfælde er godtgjort at benyttelsen ikke vil hindre reguleringens gennemførelse på nogen måde.

§ 2: Gravstedet betragtes pr. 31/12, 19..... som hjemfaldet til kirkegården og vil ikke kunne fornyes / men vil efter regulering kunne fornyes (om evt. forbehold se § 6).

§ 3: Det regulerede gravsteds længde er ca. .... cm og dets bredde ca. .... cm.

§ 4: Ved reguleringen forskydes gravstedet ca. .... cm mod øst/vest og ca. .... cm mod nord/syd i forhold til det nuværende.

§ 5: For at tilvejebringe bekvem adgang til gangsti drejes gravstedets anlæg ved reguleringen en kvart/en halv omgang i forhold til det nuværende.

§ 6: Særlige bestemmelser: .....

§ 7: Gravstedsreguleringen søges afsluttet pr. .... / ..... 19.....

§ 8: Af rent praktiske grunde vil arbejdet med gravstedets regulering blive foranstaltet af kirkegården under kirkegårdsværgens ledelse og ansvar, og udgifterne vil blive fordelt med .... % men dog højst kr. .... til gravstedsejeren og restbeløbet dækkes af kirkegården.

§ 9: Gensidig orientering udover denne overenskomst anses ikke for nødvendig såfremt intet ekstraordinært indtræffer.

Således tiltrådt med virkning fra den ..... 196.....

.....
(gravstedsejerenes underskrift) (kirkegårdsværgens underskrift)

Fig. 44.
Regulerings overenskomst med genpart i anledning af kirkegårdsregulering.

På dette tidspunkt er det rimeligt - blot parentetisk; men derfor ikke mindre indtrængende - at understrege, hvor overordentligt værdifuldt det er, at de mange, som i dag på forskellig måde i forskellige egne af vort land er medarbejdere i dette arbejde, igennem denne organisation og andre tilsvarende, får lejlighed til at drøfte disse mange spørgsmål. Det gælder ikke om at give „fiduser“ videre; men netop tværtimod om at støtte hinanden med de store linier og gennem fælles optræden at anviser til stadig bedre veje og midler.

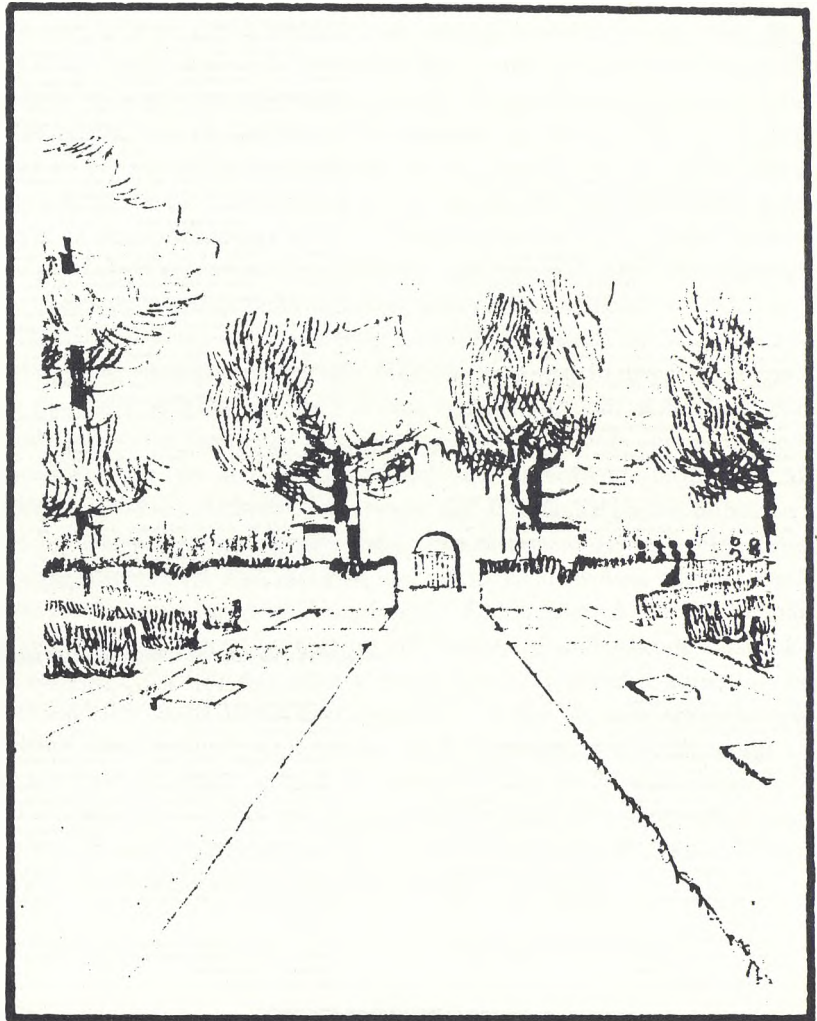
En sådan fælles virksomhed vil kunne hjælpe mange steder, ikke mindst hvor man er i gang med reguleringsarbejder og samtidig har gjort sig klart, at hele kirkegårdens organisation bør omlægges, og dette vil gælde lige godt de små som de store kirkegårde. Det er i denne sammenhæng en desværre alt for almindelig fejltagelse, at der først skal reguleres, og derefter kan man opbygge administrationen, „når vi ved, hvad vi ender med“. Det skal og bør naturligvis være sådan, at organisationen først etableres, og man derefter

Fig. 45.
Skitsetegning til Rønne kirkegårds regulering.

Vi befinder os her på „bovedvejen“ mellem kapellet og urnehallen og ser mod nord. Til hver side brede græs-rabatter og dybe bås-formede gravsteder, fremefter urnehallen, der er planlagt omdannet til kontor, frokost- og omklædningsrum samt værksted.

Arkitekt Sv. O. Roloff-Nielsen 1949.

med dette nye „værktøj“ går i gang med opgaverne. Ikke alene bliver disse da løst lettest (ellers er der noget galt med organisationen); men hvad der er det helt afgørende: de folk, som skal arbejde i virksomheden, har netop gennem arbejdet gjort sig fortrolige med virksomheden så at sige indefra og har, hvad der er allermost værdifuldt, fået tillid til foretagendets bærekraft. Det gælder derfor om også gennem mere teoretiske overvejelser angående virksomhedsledelse og virksomhedstilrettelæggelse at finde den rette størrelse af arbejdsstyrke i det aktuelle tilfælde og derefter opbygge den samlede stab, om denne så kun omfatter en graver og en kirkegårdsværge eller et talrigt personale i „marken“, på kontor og i ledelsen.

Er det lykkedes gennem regulær gennemtænkning af de mange forhold, der skal tages i betragtning for at etablere en tillidsvækkende administration, vil øjeblikket være inde, da de nye opgaver kan tages op med udvidelser eller reguleringer i større eller mindre skala. – Ikke fordi det er meningen her at komme nærmere ind på de mange forhold, som knyttes til det rent praktiske kirkegårdsarbejde, men snarere fordi vi herved naturligt føres frem til næste afsnit om: arbejdsklimaet, vil det være rimeligt her at minde om to forhold, som det er af værdi at iagttage, når større arbejder skal og er i gang på kirkegården. Det er naturligvis nødvendigt, at der foreligger en approberet plan, men det er langt fra tilstrækkeligt! Så snart reguleringerne er af lidt større omfang (antal gravsteder eller i udstrækning gennem år),

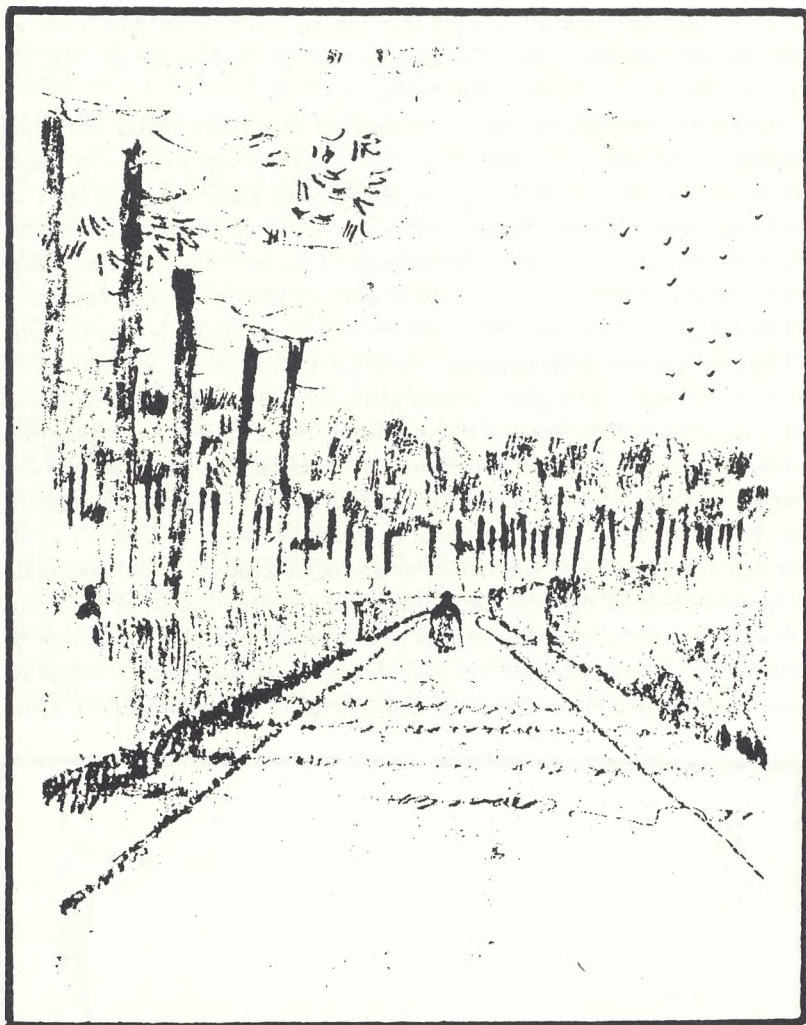

Fig. 46.
 Skitsetegning til Rønne kirkegårds regu-
 lering.
 Vi ser stadig mod nord, men nu hen ad
 „vestre ringvej“ (mod lågen ved alder-
 domshjemmet). Bemærk hækkene, der
 til begge sider på god måde afskærmer
 gravstedsafdelingerne fra ringvejens
 „gennemgående“ trafik.
 Arkitekt Sv. O. Roloff-Nielsen 1949.

bør kirkegården etablere særlige gensidigt underskrevne reguleringsaftaler mellem gravstedslejerne og kirkegården, og man bør i videst mulig udstrækning opbygge et virkeligt „p. r.-arbejde“, som ikke alene omfatter „snak“ med pressen i ny og næ (kirkebladet kan såfremt det har nogenlunde format og tilfredsstillende udbredelse også her anvendes med held), men særlige informationsmøder må afholdes med de direkte implicerede parter, og ikke mindst er det af afgørende betydning også i denne sammenhæng, at kirkegårdens arbejdere er virkeligt godt informerede og således har forståelse for, hvad det er, der foregår.

Hermed er vi direkte ført frem til nogle bemærkninger om arbejdsklimaet på kirkegården. Her som på alle andre arbejdspladser er „klimaet“ af helt afgørende betydning ikke alene for de ansattes trivsel, men hvad der jo i vor sammenhæng er mindst lige så afgørende: klimaet har den allerstørste betydning for de besøgendes velbefindende på kirkegården og dermed også deres holdning overfor „administrationen“. Her må det aldrig glemmes, at kirkegårdens arbejdere – mænd såvel som kvinder – er vores allervigtigste og da også allerbedste (!) ambassadører. Lad det derfor være en helt selvfølgelig sag, at det gode mandskab gennem aftaler søges sikret de bedst mulige ansættelsesforhold og gennem gode velfærdslokaler etc. får baggrund for et naturligt tillidsforhold, som vil være af uvurderlig betydning for alle parter. Tænkes der med velfærdslokaler direkte på frokoststue, køkken, bad

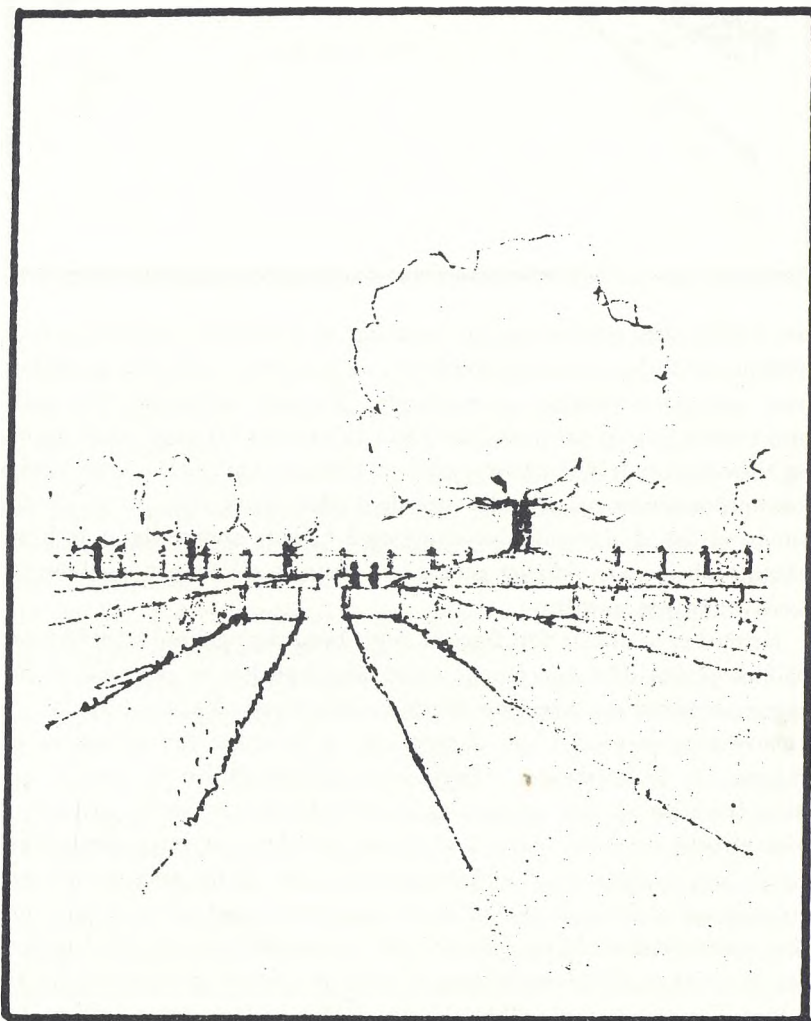

o.s.v., må det ikke overses, at også kontoret på kirkegården ikke alene vil være administrationens ansigt udadtil, men at det også er en arbejdsplads for den eller de, der dagligt virker herfra.

Disse sidste overvejelser har vel uvilkårligt ført fleres tanker over mod økonomiske betragtninger, som ofte – lad det være sagt straks – er meget lidt realistiske, når det drejer sig om kirkegårdens forhold! For at gøre alt dette lidt mere virkelighedsnært skal vi ikke kaste os ud i økonomiske beregninger til vurdering af den ene kirkegård i forhold til den anden. Langt mere rimeligt er det een gang for alle at gøre sig klart, at vi intet bemærkelsesværdigt finder i, at samfundet gennem mange veludviklede (og naturligvis kostbare) omsorgsvirksomheder varetager medborgernes ankomst til og start i livet. Har vi først gjort os dette klart, behøver vi ikke at placere os på det almisse-plan, hvor mange tilsyneladende endnu mener, at kirkegårdsadministration skal forløbe. Vi behøver på den anden side heller ikke af den grund at placere os med misforstået friskfyragtighed under „kloakvæsenet“, men blot klart og alvorligt bestemme og forstå vor egen opgave. Vi vil da naturligt i forlængelse af samfundets mange og velkendte velfærdsforanstaltninger være helt på det rene med kirkegårdens samfundsmæssige placering. I et øjeblik, hvor sidste hånd lægges på kommissionsbetænkning om en ny socialreform, må det blot opstilles som et – det forekommer mig – meget relevant spørgsmål: hvilke tanker har man dér gjort sig omkring dette afsnit

Fig. 47.
Skitsetegning til Rønne kirkegårds regulering.

Vi er gået et lille stykke frem ad „søndre ringvej“ forbi kirkegårds-kapellet og ser mod syd frem mod „Højen“, der er smukt indelukket i en brolagt gravhøje. I baggrunden kirkegårdsmuren, der sløres fint af en række nyplantede træer.
Arkitekt Sv. O. Roloff-Nielsen 1949.

af menneskets tilværelse? – er det som så meget andet, der berører døden, forbigået med et tabu-agtigt „tys-tys“, eller har man virkelig også inddraget bedemands- og kirkegårdsvirksomhed i overvejelserne. Hvorom alting er – det må klart erkendes, der er et bredt sammenfald af interesser mellem samfundets og kirkegårdenes administration. Dette giver sig helt kontant udtryk i det forhold, at kirkegårdens midler stort set tilvejebringes af det, vi må kalde forbrugergruppen og af samfundet, d.v.s. kommuneskatten. Et sådant sammenspil vil formodentligt blive opretholdt meget længe, så sandt der til alle tider vil være meget individuelt prægede opfattelser af, hvad og især hvor meget der skal foretages i forbindelse med jordfæstelse (det være sig begravelse eller brænding) og med gravenes vedligeholdelse i dette ords videste betydning. At vi dog under alle forhold snarest må nå til, at alle kan få en „gratis“ grav, turde være selvfølgelig, hvem der så iøvrigt mest rimeligt skal betale for „det fine sand“ – for at tale med Per Degn, – det kan naturligvis godt diskuteres! Vi bør endnu også tage i betragtning, at denne ganske enkelt uopsigelige og uløselige forbindelse mellem den enkelte borger og samfundet – her: via kirkegården, også må bringe løsning på de mange overvejelser, som fra tid til anden gøres omkring gravstedslegaternes svindende værdi i inflationstider, ligesom den oplagt rekreative værdi, der mange steder tillægges kirkegården på linie med parkanlæg, så klart henviser til sammenspil mellem kommunernes og kirkegårdenes administrationer.

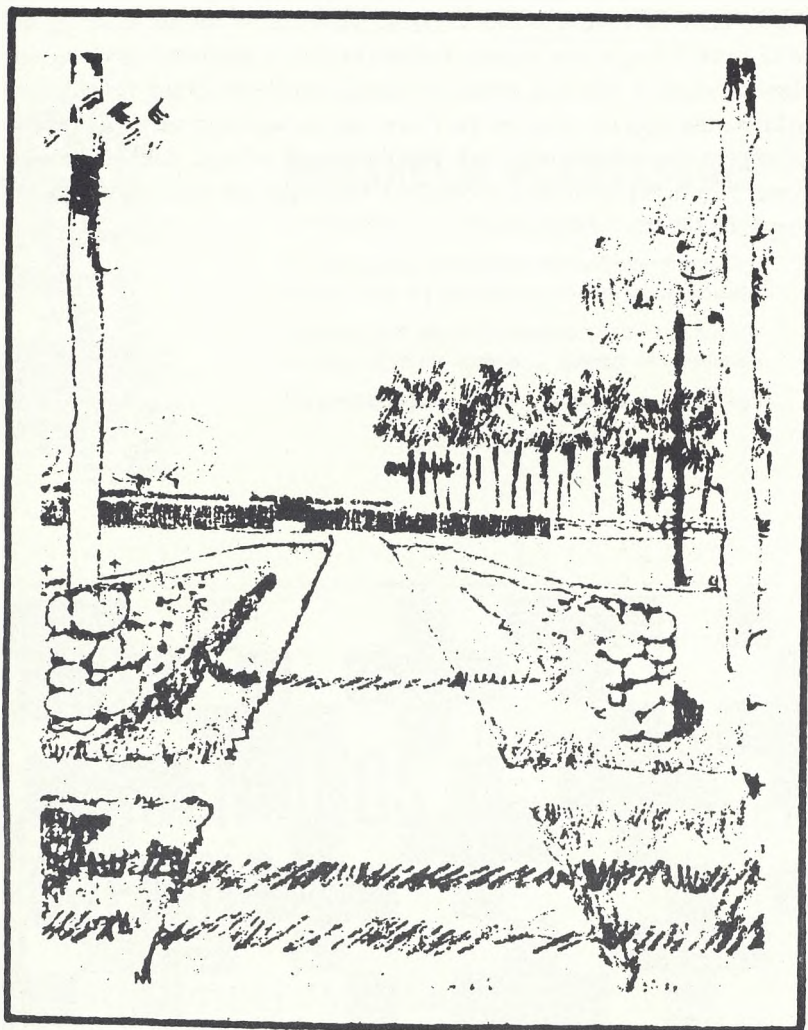

Fig. 48.
Skitsetegning til Rønne kirkegårds regulering.

Fra gitterlågen ved Strandbakkestien ser vi op ad den gamle Redningssti, stengærde til højre og venstre skærmer ind mod „Skovkirkegården“ mod syd og nord.

Arkitekt Sv. O. Roloff-Nielsen 1949.

Ja, og så er vi vel nået hen til det sted, hvor det er rimeligt at afslutte med, som titlen lovede det: nogle overvejelser om kirkegården som kirkelig opgave, og dermed vel især om kirkegården er en legal kirkelig opgave eller snarere en kommunal opgave! Først må det dog straks fremhæves med henvisning til de i dag eksisterende forhold: de netop nu i disse år forsiggående kommunalstrukturelle ændringer giver særdeles oplagt anledning til, at der ikke mindst på det kirkegårdsmæssige område indledes tilbundsående drøftelser om „byrdefordeling“, såvel i den kirke- og kommunalskattemæssige relation, som i forholdet mellem kirkegård og „forbruger“, og da også om noget så kontant som priskuranter. – Ser vi længere frem, rejser sig spørgsmålet, som ofte før er ført frem: Er det ret og rimeligt, at et principielt konfessionsløst samfund overdrager denne specielle opgave til et enkelt trosamfund? – Hertil må først – halvt i spøg og halvt i alvor – svares: Døden har hverken i det kommunalt- eller landspolitiske plan større tiltrækning og må jo også fra et banalt velstandspolitisk synspunkt betragtes nærmest som en uartighed. Dette vil ganske enkelt og praktisk udtrykt sige: Der er næppe nogen politisk dirigeret institution, der misunder den danske folkekirke dette hverv som leder af den langt største del af vore begravelsespladser. – Hertil skal føjes endnu to overvejelser. For det første skal det tydeligt understreges, at det religiøse netop modsat det politiske i praktisk talt alle betydende definitioner også omfatter „det døde“ eller „det hensides“, og at det altså slet ikke, som det ofte antages at være, er så urimeligt, at dette virksomhedsområde derfor overlades folkets største trossamfund. – For det andet og sidste så dette: Påtager Den danske Folkekirke sig da imidlertid igennem sine udøvende organer (først og fremmest menighedsrådene) denne virkelig store og krævende opgaver, påhviler der den et lige så stort som uafviseligt ansvar for at gøre tingene ordentligt, – hvilket bl. a. også vil sige, det bør ske uden forsøg på billigt proselytmageri og under befalingen om kærlighed mod min – også ikke-kristne – næste.